

Samenvatting

De leraar is essentieel voor de kwaliteit van ons onderwijs. Er worden dan ook regelmatig nieuwe (beleids)initiatieven ondernomen om de professionaliteit van leraren verder te versterken. Deze richten zich vooral op de 'buitenkant' van het beroep, namelijk de status en het respect van de beroepsgroep, en veel minder op de 'binnenkant' van het leraarschap: de houding en het handelen van individuele leraren in hun dagelijkse onderwijspraktijk. Dit lijkt een witte vlek in debat en onderwijsbeleid te zijn. De Onderwijsraad is daarom in gesprek gegaan met ruim 140 leraren en andere deskundigen om zo op zoek te gaan naar wat het tegenwoordig van individuele leraren vraagt om op een goede, professionele manier hun dagelijkse werk te doen; hun persoonlijke professionaliteit.

De maatschappij, het onderwijs en de scholen zijn de afgelopen decennia sterk veranderd. Hoewel een aantal fundamentele aspecten van het leraarschap weinig veranderd is, hebben maatschappelijke ontwikkelingen de context van het beroep dynamischer en onvoorspelbaarder gemaakt. In deze verkenning beschrijft de raad de uitdagende en ingewikkelde beroepspraktijk van leraren en vraagt in debat en beleid meer aandacht voor de persoonlijke professionaliteit die nodig is om binnen en buiten de klas goed te handelen. Hij geeft voor het debat en de beleidsvorming vier overwegingen mee.

Overweging 1: weten waar je voor staat en daarover in dialoog blijven met anderen

Professioneel handelen vereist dat men goed weet waarom men iets doet en wat men met het onderwijs voor de leerlingen op de eigen school nastreeft. Het gaat immers niet alleen om wat er in een situatie mogelijk is of zou moeten gebeuren, maar ook wat een leraar zelf wenselijk, waardevol of belangrijk vindt. Het bewust zijn en kunnen expliciteren van de eigen professionele waarden en doelen stelt leraren in staat om aan anderen goed uit te leggen wat ze belangrijk vinden in hun onderwijs en waarom. Van hieruit kunnen leraren hun handelen verantwoorden, gezag verwerven en met anderen (collega's, schoolleiding, ouders, enzovoort) de dialoog over hun keuzes aangaan.

Overweging 2: ingewikkelde praktijkkwesties vragen om eigen, wijze keuzes

In de beroepspraktijk stellen specifieke situaties met specifieke leerlingen, groepen, samenwerkingspartners en doelstellingen leraren geregeld voor ingewikkelde vraagstukken. Voor het goed handelen in die 'unieke' situaties bestaan geen vaste recepten. Leraren moeten in hun praktijksituatie voortdurend zelf (snelle) keuzes maken over wat de meeste geschikte handeling is. Dit vraagt van leraren om een goed ontwikkeld beoordelingsvermogen: praktische wijsheid. Deze praktische wijsheid is niet vanzelfsprekend aanwezig, maar ontwikkelt zich in de wisselwerking tussen ervaring en theorie en stelt leraren in staat om scherp te zien, horen en voelen wat er in bepaalde situaties allemaal speelt en wat de essentie is. Vanuit dit 'gevoel' voor de situatie kunnen leraren in hun beroepspraktijk (snel) de juiste beslissingen nemen en goed handelen.

Overweging 3: leraren met een missie benutten én creëren professionele ruimte

Professionaliteit van leraren betekent dat ze in hun school niet buitenspel staan, maar invloed op de uitvoering en inrichting van het onderwijs uitoefenen vanuit hun eigen professionele waarden en doelen. Niet alleen binnen de eigen klas, maar ook buiten de klas. Leraren creëren deze professionele ruimte wanneer ze in het nastreven van hun doelen samenwerking

en verbinding aangaan met (de doelen van) anderen buiten de klas. Dit vergt van leraren vakbekwaamheid en inzicht in de (sociale) processen en machtsverhoudingen binnen hun schoolnetwerk en de manier waarop ze die positief kunnen beïnvloeden.

Overweging 4: Kritisch-onderzoekende leraren blijven zich ontwikkelen

Om aan te sluiten bij de complexe, veranderlijke beroepspraktijk kan de ontwikkeling van persoonlijke professionaliteit per definitie nooit stilstaan. Het is voor leraren zaak om steeds bij te blijven bij de ontwikkelingen in de maatschappij en op het gebied van vakinhoud en -didactiek. Daar komt bij dat het aan het leraarschap eigen is dat er zich regelmatig ingewikkelde kwesties en dilemma's voordoen in de beroepspraktijk waar niet zomaar één 'beste' antwoord voor bestaat. Persoonlijke professionaliteit veronderstelt dat leraren (samen met collega's, onderzoekers, en anderen) deze antwoorden regelmatig tegen het licht houden en steeds weer kritisch reflecteren of dit wel juiste, verantwoorde keuzes waren. Deze kritisch-onderzoekende houding van individuele leraren is onlosmakelijk verbonden met hun professionaliteit.